

GUANYAR TEMPS I SALUT PÈR A LES DONES

Dones de confiança en corresponsabilitat

INDEX

I – INTRODUCCIÓ

II – OBJECTIUS I METODOLOGIA

III – RESULTATS DELS GRUPS DE TREBALL

IV – CONCLUSIONS I RECOMANACIONS

V – BIBLIOGRAFIA

VI – ANNEXOS

VII – DECLARACIÓ D'AUTORIA I AGRAÏMENTS

I – INTRODUCCIÓ

El Pacte del Temps de Barcelona subratlla la necessitat indefugible, en primer lloc per a les dones, d'explorar i implementar noves maneres d'organitzar els temps de vida tenint en compte que són les més afectades pel ritme social atrafegat, la sobrecàrrega de tasques reproductives i productives, els horaris socials poc harmonitzats i les grans mancances en conciliació i coresponsabilitat efectives. Aquest conjunt de condicions de la vida quotidiana, especialment desfavorables per a les dones, s'intensifiquen quan més i més intenses desigualtats interseccionals viuen les dones i afecten principalment la seva salut menta i física i les seves possibilitats efectives de socialització i participació social.

En la Guia GUANYAR TEMPS I SALUT PER A LES DONES (2021) concloïem els resultats dels grups focals duts a terme amb dones de diverses procedències (marroquines, llatinoamericanes, paquistaneses i subsaharianes) amb el següent recull d'elements principals a tenir en compte en relació al temps i al seus usos en la vida quotidiana de les dones:

- Les dones organitzen la seva vida i per tant el seu temps al voltant de les necessitats de la família, de tots els seus membres, fins i tot quan tenen feina fora de casa, perquè acostumen a ser les úniques responsables de les tasques domèstiques i de la cura de la família.
- Com que es parteix del principi de plena disponibilitat i prioritització de les necessitats familiars, tan de filles i fills com de la parella, el concepte d'organització del temps queda completament desdibuixat, perquè malgrat que hi ha casos en que s'intenta una planificació prèvia les circumstàncies concretes del dia a dia la fan inviable.
- A banda moltes vegades, més que planificació el que hi ha és sotmetiment als horaris socials, especialment els escolars que moltes vegades compliquen encara més la feina i el dia a dia de les dones. Els horaris escolars són especialment difícils de conciliar amb la vida pròpia de les dones si aquestes treballen fora de casa, i afecten especialment a les hores de dormir.
- La manca de coresponsabilitat de la resta dels membres de la família, alguns d'ells emancipats, fa que una bona part del temps d'aquestes dones

s'esmerci en cobrir necessitats apremiants de la resta de membres de la família.

- De vegades no hi ha un control explícit d'altri sobre el seu temps i les tasques que han de dur a terme, però si implícit doncs les mateixes dones se senten obligades a portar tota aquesta responsabilitat sobre la seves espatlles.

- Les dones estan en una situació de guàrdia permanent que fa que les seves necessitats, també les laborals en no poques ocasions, però especialment les personals queden en segon terme. Necessitats personals, d'altra banda de cura i subsistència bàsica en primer lloc a banda de les socials.

- Són dones "comodí" serveixen per a tot i en qualsevol moment; sense pauses, sense límit, sense possibilitats de dir no. Per això les possibilitats de tenir temps propi moltes vegades només existeixen si retallen temps de son. Hores que d'altra banda moltes vegades ja estan retallades per a poder dur a terme totes les obligacions domèstiques que tenen.

- Malgrat que hi ha dones que surten de casa no només per acomplir obligacions, la vida social externa queda lluny i desdibuixada, tots els desitjos estan aplaçats i es converteixen en somnis; la seva és sobretot una vida de renúncies.

- Alhora cal remarcar que les dones despleguen una immensa energia per tirar el dia a dia de la seva família endavant i per assegurar el benestar dels membres de la mateixa. Però això va en detriment de poder desenvolupar un projecte de vida propi que comenci per tenir cura de les pròpies necessitats bàsiques; no ja al marge de la família, sinó com a membres de la mateixa.

En relació al temps certament quedava palesa més una desorganització que no pas una organització del temps, no per voluntat de les dones, sinó per les circumstàncies de la quotidianitat en les que estan immerses. En aquest sentit el concepte de Soledad Murillo de "tiempo en retales" es fa més pertinent que mai i posa en evidència les dificultats per a l'harmonització del temps de vida de les dones en relació a la salut i a la mateixa sostenibilitat de la seva vida. No tant en les aportacions de les pròpies dones, relatades en primera persona, però sí al reflexionar sobre el seu relat quedava clar la vital necessitat de trencar la divisió sexual patriarcal del

treball per tal d'equilibrar les contribucions -especialment de pares i mares- respecte del treball domèstic i familiar; és quan hi ha criatures quan més s'estressa el temps de les dones. De totes les dones (Ajenjo, et alt (2019) i Carrasquer et alt (2020) i en tots els països, però en el col·lectiu de dones migrades encara més per les situacions a les que les aboca el procés migratori, de fet les condicions en el que el fan i especialment els requeriments per obtenir la residència legal que venen determinats per les lleis del país al qual arriben.

El problema de la manca de corresponsabilitat i de la sobrecàrrega de les dones és transnacional i no està erradicat a cap de les societats actuals. Certament hi ha canvis i avenços entre països però els estudis mostren una mateixa dinàmica arreu, l'evolució cap a la igualtat és molt lenta i són factors clau a tot arreu, també als països d'on provenen aquestes dones, el nivell d'estudis i el treballar fora de casa. (Rodríguez Álvarez, A. y Ugidos Olazabal, A. (2017); Ospina-Cartagena, V. Y Garcia-Suaza, A. (2020): Arévalo, C.A. ; Paz, J.A (2015))

És des d'aquesta perspectiva que s'han dut a terme els dos tallers formatius amb les dones d'aquest projecte. Evidentment els estudis alludits fan referència als estudis reglats, nosaltres en aquest primer marc d'actuació ampliem la variable a la noció més àmplia de coneixements. Certament no és el mateix però el que et dona la formació, a banda del coneixement professional sobre una matèria en concret, és la capacitat de pensar críticament sobre la pròpia vida, comparar i coneixer realitats diferents i entendre la importància dels elements que structuren les oportunitats a cada societat en concret. És des d'aquesta perspectiva que l'objectiu bàsic dels grups de treball duts a terme, ha estat proporcionar una explicació alternativa a la normalitat perquè és el primer pas per desnaturalitzar-la i per a la presa de consciència de la construcció social i cultural, -en aquest cas, especialment la patriarcal-, que determina via el costum i la tradició, les nostres vides particulars.

II - OBJECTIUS I METODOLOGIA

La finalitat del Projecte TEMPS RETROBAT PER LA VIDA DE LES DONES MITJANÇANT LA CORRESPONSABILITAT és promoure la cultura de la corresponsabilitat entre dones i homes i la consciència del temps com a factor clau per al benestar quotidià i la salut de les persones; especialment de les dones de diferents cultres en situació de vulnerabilitat econòmica, social i/o legal. L'eina fonamental és la sensibilització i formació sobre el temps i els seus usos socials per tal de proporcionar eines de canvi i d'apoderament a les dones i, al mateix temps, l'acumulació de coneixement a partir del recull d'evidències dels relats de vida per a dissenyar més i millors accions d'intervenció des de les institucions públiques. Aquest recull d'evidències s'ha fet a partir dels Grups de Treball als que han participat dones vulnerables que viuen desigualtats interseccionals.

Els Grups promouen els canvis en la direcció d'una millor utilització dels temps de la vida diària a favor de les dones, partint de la base de la corresponsabilitat familiar com a factor clau per guanyar temps propi i salut mental i física per a les dones. Començant per fer-se conscients, les mateixes dones, de la importància del temps i del treball domèstic i familiar en l'organització de la vida i en les oportunitats de benestar, pròpies i familiars; constatant les evidents asimetries que es produeixen en la vida d'homes i dones a les seves mateixes llars actuals o amb les seves parelles anteriors.

Els Grups han girat entorn dels diàlegs establerts amb les dones (de procedència llatinoamericana i marroquina, principalment) utilitzant una guia dialògica (veure annex) estructurada en els següents eixos per tal de visualitzar l'empremta cultural, -entesa com a socialització patriarcal-, en l'organització i usos del temps i prendre'n consciència com a primer element per a una organització personal i social del temps més igualitària i més saludable per a les dones:

- Eix 1. Visualitzar la importància del temps : Quantitat i organització
- Eix 2. Visualitzar la importància del repartiment de les tasques domèstiques: Qui fa què a casa

- Eix 3. Visualitzar el pes del costum o tradició: Rols establerts i pressió familiar i comunitària
- Eix 4. Visualitzar les oportunitats de canvi: Experiències, referents, desitjos, imaginari, projeccions

III – RESULTATS DELS GRUPS DE TREBALL

a) • Visualitzar la importància del temps

Un dels primers elements que s’ha treballat ha estat donar valor al temps i especialment a tenir temps propi. Això s’ha fet a partir de contruir la taula horària de la distribució dels usos diaris del temps de cada dona que ho comparteix amb el grup. A partir d’aquí cada dona pot reflexionar, sorgeix gairebé automàticamet, sobre la manca de temps, que és el patró més comú i especialment sobre que és el que ofega el seu temps. No és que no ho sabessin abans del grup de treball, és que la majoria de vegades no tenen temps ni per a pensar sobre quina és la seva situació i especialment per compartir-ho en un espai lliure i segur.

La manca de temps es generalitzada, tret d’una excepció, -una dona embarassada que no treballa i el seu altre fill viu al Brasil-, i és especialment difícil el tema dels horaris en el cas de les que treballen fora de casa.

-“Yo trabajo corrido, no hay ningún día de fiesta yo acá ahora acabo la sustitución estoy haciendo una suplència, me acuesto a las 10. En esta panadería el fin de semana entro a las 6 de la mañana y a las 2 acabo. Ahora mi pareja ha encontrado trabajo, él hace trabajitos, ahora està pintando un bar”

-“Cuando cogí el trabajo de cuidar las mellizas fui dos meses de culo, sientes un estrés extremo por el tiempo que no te llega”

-“El miércoles salí de cuidar la bebè (fa de mainadera) y mi bebé (el seu que se l’emporta a la feina) se me durmió y me senté en la cafeteria 10 minutos de desconexión total. Pude hacer un pago con el móvil y tuve un momento de los que no me pasan; luego me fui a casa porque me falta tiempo para hacer las cosas”

-“Lo llevamos todo combinado con mi pareja uno llega y el otro se va tenemos como media hora de relación”

-“No puedo pagar guarderia y niñera, el sueldo no me compensaria”

Encara més interessant que l'esquema horari, malgrat que acostuma a ser abrumador, són les reflexions que comparteixen amb el grup a partir de constatar quina és la seva realitat quotidiana.

-“Solo estoy tranquila esos 15 minutos, son los que tengo para mi a las 6 de la mañana”

-“Mi marido cuando sale del trabajo se reúne con los amigos para tomar algo, yo no tengo tiempo, me falta”

-“Tengo los 15 minutos del café por la mañana y también a las 9:00 de la mañana tengo 10 minutos de lunes a viernes porque me tomo un café y cojo el Periódico y lo leo en una cafetería sin móvil porque el móvil son problemas: citas de médicos, mi madre, la familia, etc”

- “A mi me preocupa mi hijo, el horario de los jóvenes es infernal aquí, come muy tarde y si tiene inglés tiene que volver a irse y hace deberes hasta la 1 de la madrugada”

-“Cada día tengo un rato para mí, pero para ello una tiene que acostarse tarde. Me dedico a arreglarme el cabello pues me hace sentir mejor porque no me estoy descuidando y también un espacio para mirar el móvil, son ratos intermitentes y no sé cuánto suman juntos”

-“Me falta para poder dar tiempo de amor, para mi tiempo libre, para meditación, para dormir, però muchas veces lo aprovecho para hacer gestiones porque no me llegan las horas del día. Tengo tiempo libre mientras el niño està en la guardería y si puedo hago dos horas de meditación diària cuando todo el mundo duerme. Veo la tele, es un momento para mí y mi cuidado personal cada día una hora más o menos . Me falta tiempo libre para andar y despejarme, me gusta mucho andar y caminar y caminar para no pensar en nada. Cuando puedo una vez a la semana me lo dedico a veces hago 2 ó 3 paradas de metro a pie, así busco un poco de tiempo para mí. Cuando nadie se ha levantado todavía me tomo tiempo pero es intermitente y a veces si tengo turno de mañana y no puedo tomarme esta primera media hora. Si estan ellos no tengo ese espacio tranquilo. Cada dos semanas tomo una tarde o un día entero y dejo los niños con mi madre. Me queda mala conciencia de tomarme este tiempo, sientes que los has abandonado y que te quedan cosas por hacer; fui a un concierto y volví y me supo mal”

-“Y la situación a las madres, no todas las madres se pueden pagar un casal, pensad en el tiempo de las madres, está muy desorganizado aquí hay sufrimientos de la madre. Trabajos inclusivos para madres solteras, flexibilidad horaria según las necesidades familiares que las empresas lo tengan en cuenta, legislación de conciliación de la vida familiar y laboral pero pesa mucho la tradición en la manera de hacer las cosas, te apañas como yo me apañé cuando me tocó ser mala madre, madre mártir, tienes menos posibilidades de todo porque tienes hijos. Empatía, empatía con ser madre, no nos entienden a las madres”

b) • Visualitzar la importància del repartiment de les tasques domèstiques

En aquesta exposició de la jornada diària emergeixen les responsabilitats domèstiques com un eix central de les seves vides, fins i tot en les dones que treballen fora de casa i sostenen la família. A les que són mares solteres amb fills/es moltes vegades això és el que no les deixa treballar fora de casa i a la resta també; tot i que tenim majoria de casos, entre les dones llatines joves, que les seves parelles masculines contribueixen principalment per raons laborals però també alguns per responsabilitat, i es reparteixen algunes tasques.

El més interessant d'aquest apartat és com elles, unes a altres, es donen raons i reflexionen, -en els grups no està permès ni jutjar ni focalitzar-se en un cas en particular-, sobre el que és just o no, o sobre el perquè les coses no poden seguir sent com han estat tradicionalment, fins i tot en aquells grups en que la majoria dels homes amb els que comparteixen la llar no fan res. Ho veuem més endavant.

b.1) • La impossibilitat de treballar

-“Antes no podía trabajar porque tenía a mi hijo pequeño acabado de nacer. Ahora ya tengo el permiso para trabajar y ahora el horario es lo que no puedo combinar, no puedo hacerlo porque no tengo red familiar. El niño tiene guardería pero no me combinan igualmente los horarios”

- “Había trabajado pero no hay conciliación. Vivo de ayudas que recibe mi hijo, ayuda del Estado y hago horas con una señora que está mal de la espalda. Ahora mi hijo no tiene colegio y no puedo hacer las horas”

-“No trabajo ahora y antes trabajaba en una guardería en prácticas y después en negro. Con mi primera hija trabajaba pero ahora no encuentro horarios que no me perjudiquen porque soy (hace poco) madre soltera”

-“Me gustaria encontrar un trabajo y además hacer cursos de ofimática, me llamaron pero no tenía con quien dejar a la niña”

b.2) • Els homes que no fan res:

-“Él no hace nada, yo lo hago todo dentro y fuera de casa, él solo trabaja, no sabe hacer nada de nada y no hace nada, como mucho poner la mesa y ayudar con el niño, él sabe la lengua pero tampoco quiere hacer papeles todo lo hago yo”

-“Hago una hora de viaje con los niños para llegar a la escuela, una escuela concertada, es la escuela donde va mi hija. Después me voy a mi trabajo a Lesseps pero antes de dejar al niño en la guardería a Drassanes. De 4 a 6 mi hija hace actividades porque yo trabajo, el miércoles va mi hermana a buscarla porque no hay actividades en la escuela. La dejo horas en la guardería y en actividades para poderme combinar con el trabajo. A veces las madres me esperan un poco porque llego tarde. Nos ayudamos”

b.3) • Els homes que fan alguna cosa habitualment o segons les circumstàncies laborals:

-“Él llega de trabajar y hace la cena del niño y comen juntos yo no ceno, como fruta”

-“Mi marido trabaja de las 2 del mediodía a las 10 de la noche, cuando mi marido también trabaja en el mercado entonces hace de 5 de la mañana a 10 de la noche, ahora por la mañana está haciendo un curso. Cuando él tiene la mañana libre, él lleva al niño a la escuela y yo a la niña, sino yo” (ella trabaja fuera de casa)

-“Él trabaja de taxista sale a las 6 de la mañana y llega a las 6 de la tarde excepto miércoles y los fines de semana un día sábado o un día domingo. Las tareas del hogar las repartimos entre los dos, los dos días que está en casa. Él hace la cena cada día y pone la mesa y yo recojo la mesa, la casa y la cocina”

-“Comparto el trabajo doméstico con mi pareja. Los fines de semana hacemos intensivo de trabajo doméstico”

-“Mi marido sale rápido del trabajo porque quiere jugar con sus hijos, si la casa no está bien yo me pongo muy nerviosa”

-“Yo quiero ser manicura, le dije a mi pareja que no quería tener un bebé porque quería el tiempo para mí misma y él quería un niño. Hicimos un pacto que era que él había de colaborar para que yo tuviera tiempo. Cada día hemos de negociar, pero él tiene la iniciativa de hacer el desayuno”

-“Me levanto a las 7 porque mi chico se va a trabajar y le hago el desayuno y preparo el almuerzo, luego yo me voy a dormir o veo una película. A las nueve desayuno yo (...) Él me ayuda los fines de semana en la limpieza de la casa, en lavar, en comprar, siempre lo ha hecho. Cuando yo trabajaba compartíamos más las labores”

c) • Visualitzar el pes del costum o tradició masclista

Un cop descrita la situació de la vida quotidiana, el punt de reflexió que es planteja és si els agrada o no fer el treball o si el fan per obligació, per passar

més enllà a considerar per què el fan les dones i perquè no el fan els homes. Aquí les respostes són molt diferents, malgrat que totes les dones mostren insatisfacció, de vegades no verbalment, amb el pes que suporten per ser dones, i és a on es comença a veure més clarament aquelles dones que poden fer de models o referents per al canvi.

-“Estoy obligada a hacerlo en casa, me guste o no, las mujeres somos esclaves, aquí y allá”

-“Mi marido ha cambiado el 50% ahora hace muchas más cosas que no hacía pero no cuando vamos a Marruecos. Allí no quiere hacer nada y no quiere que yo diga que hace cosas, no cambia los pañales del niño en Marruecos, es un pecado que un hombre haga algo y en casa de mi suegra es así, pero en mi casa mi hermano (també al Marroc) lo hacía todo como nosotras”

-“En Venezuela vivíamos en casa de la madre de mi marido y la madre se lo hacía todo al hijo. Las madres tenemos la culpa de esto, cuando emigramos se nos vino todo encima”

-“Cuando compartía pisos con chicos ellos no lo hacen, no hacen nada, lo dejan todo por hacer. Ellos dan por supuesto que las mujeres lo harán”

-“Llegué con 14 años, son muy machistas allá pero no he tenido parejas de allá. Las he tenido de aquí, y también lo son”

-“Tendríamos que quitarnos las malas etiquetas que se resaltan más en las mujeres por cualquier error que hagan, siempre es peor para las mujeres y de ahí viene la culpa influyen mucho, se deberían quitar las malas etiquetas”

-“Por mi cultura, es una educación que me inculcan desde muy pequeña yo no puedo hacer eso, de pequeña me enseñaron”

-“En Ecuador en Latinoamérica en general el machismo es muy fuerte, que la mujer no trabaje y el hombre sí, la mujer a cuidar”

-“Yo sentía que tenía esa obligación, aquí he entendido que no es mi obligación. Cada quien tiene que esmerarse, mi madre es cabeza de familia, si tu familia no se alegra para bien tú tienes que hacer tu vida. Esto viene de una etapa de pequeña. Yo siempre me metí esto en la cabeza que me gustaria salir del país sola, yo no quiero ser como mis primas, toda su vida es juntarse con un hombre y ponerse a parir y eso es la vida de todos los días”

d) • Visualitzar les oportunitats de canvi

En les cites d'aquest darrer apartat ja es veu que moltes dones amb el propi procés que han fet, ja des del seu país d'origen o a l'arribar aquí, tenen clar

que les coses o poden ser o haurien de ser diferents, tot i que hi ha realitats prou diverses, especialment pel que fa a la maduresa de les idees i especialment en la implicació per a en posar-les en acció.

-“Este último año le he dicho a mi marido: yo trabajo afuera y tú en casa”

-“Tengo tanta carga! Me olvido cuando trabajo, me gusta mucho trabajar fuera de casa no me gusta trabajar en casa. Estoy obligada a hacerlo en casa. Con mi trabajo me siento algo. Con mi trabajo tengo mi sueldo, soy algo. Puedo regalar, tengo dinero. Si no trabajo soy esclava de mi familia, pero en mi trabajo soy una persona, me siento cómoda”

-“Organizar el tiempo permite tener más tiempo, especialmente para hacer más cosas, pero también para hacer las cosas que quieres”

-“Mi madre me enseñó que se tenían que repartir las tareas del hogar y no ser esclava de la casa, mi padre hacía cosas y mi madre le dejaba la lista de lo que tenía que hacer. Ella tenía claro que debía criar a sus hijos, sin pensar que las mujeres tienen la obligación de ser criadas”

-“Voy a cuidar un señor y la mujer, que es una profesora jubilada, me enseña a leer. No sé leer ni escribir en árabe, me criticaban unas mujeres de Marruecos porque no tenía el nivel de castellano, porque no sabía el idioma por eso quiero aprender el idioma. Yo sé hablar y tú no sabes me dijeron las mujeres. Hemos de poder decir libremente lo que pensamos, sin que nadie nos critique o nos juzgue y las mujeres tienen que ser autónomas, muchas mujeres tienen miedo y ellos se aprovechan mucho de eso. Las mujeres solo tienen que escuchar y hacer pero no hacer las cosas que ellas quieren solo hacer lo que quiere la familia. Las mujeres quieren otras cosas, pero hacen lo que los otros quieren, mis sueños son saber leer y escribir bien y un día disfrutar de un libro. Nadie me manda, yo al casarme antes negocié hablar de esto, a mí no me obligan. Soy muy nerviosa y quiero disfrutar de mis cosas”

-“Estoy pendiente para recoger estoy siempre activada para ir haciendo todo lo que tengo que hacer, yo me enfado mucho porque todo tiene que estar en su sitio en casa. Yo estoy siempre limpiando, mi sueño es relajarme. Mi prima tiene carrera y tiene un buen trabajo y tiene carnet, es una pintora famosa que venía de un pueblo pequeño, un francés se enamoró de lo que pintaba y ha triunfado. Me gusta porque es una historia de éxito por encima de sus circunstancias. En la comunidad marroquí hay muchas mujeres maltratadas, necesitamos cambiar mucho. En Marruecos tienes que mirar hacia abajo y siempre tienes que decir que sí pero esta profesora me dijo que aquí se mira a las personas a los ojos y cuando quieres decir algo lo tienes que decir, no es una falta de respeto hablar cuando quieres”

-“Me gustaría poder hacer más pero sobre todo que él me valorara más. Llevo todos los papeles de mi marido que es autónomo, él tiene estudios y yo no, pero me encargo yo, él no es sociable, me dice háglo tú”

-“Me gustaría no tener que estar dando instrucciones a la hora de hacer el trabajo, que él tuviera iniciativa propia. Las mujeres somos automáticas y ellos también tendrían que hacerlo para que hubiera igualdad. Tendrían que contratar hombres para hacer la limpieza, pero él no lo hace, si no cobras lo haces, seas hombre o mujer”

-“Esto tiene que hacerse desde abajo educando a mi hijo, le enseñó que él tiene que hacerlo todo y esto es la educación de las mamás”

-“Los compañeros de piso, me decían “pero yo no se limpiar”. Gracias porque me has enseñado me decían al final. Los chicos que compartieron piso en mi casa les enseñé a limpiar, hacer la comida, a coser botones. Es más fácil aprender de una mujer que no es pareja o madre porque no hay situación de poder o relación de amor. Accedieron a ello porque no querían pagar una persona que limpiase. Fuera del ámbito familiar hemos de retribuir las tareas domésticas. Trabajo por amor, trabajo regalado no vale nada. En la escuela que manden reforzar la educación de las madres con hijos”

-“Mi padre se quedó con las ganas del varón y las cuatro hermanas hemos hecho de chicos. Hemos trabajado haciendo la casa y el padre mecánico hemos hecho de todo en el taller. Yo soy costurera, hay que educar y abrir la mente de los niños, hay una asignatura en Bolivia de cosas de la casa. En mi familia los niños de mi tía saben hacer punto de cruz y pastelería”

-“Trabajar en alguna cosa de educación infantil y si no trabajar en lo que me dé más herramientas para poder defenderme pensar en mí para poder defenderme ante el mundo valorar más el presente. No angustiarme por el futuro sin empleo, no puedo hacer nada porque aquí no puedo vivir sin sueldo y eso me angustia. En mi país me podría ir a vivir con alguien”

-“A mi novio le digo plancha las camisas. En Sudamérica están acostumbrados que los hombres te dejan con los hijos y se van a hacer más hijos, lo que hay que hacer si te dejan o no hacen cosas es dejarles con los hijos y tu irte, entonces todo cambia”

-“Pensaba llegar a otro país, tener un título y poder ejercerlo. Cuando yo llegué a este país desde Honduras me ha dolido que mis compañeros digan que aquí se viene a limpiar culos y wáteres, aquí no vales nada, eso lo dicen los de mi propio país. Yo estudié con mil esfuerzos que nadie puede imaginarse y logré el bachillerato en Honduras. A mi me encantaría trabajar en una profesión a lo mejor no tengo un máster pero eso no me hace menos persona. Ir avanzando, más adelante más estudios, yo he hecho auxiliar de enfermería, el día de mañana que mi hijo sepa que su madre se ha sacrificado y vea que todo tiene un valor, que vea la oportunidad de haber podido estudiar”

-“Le doy las gracias a mi pareja que me ha motivado a estudiar, es un curso de PC privado que me ha pagado él. Si tu familia no se alegra para bien tú tienes que hacer tu vida”.

-“Yo tengo de modelo mis hermanas que sin tener a nadie se atrevieron a viajar. Ahora me doy cuenta que me quedé en el trabajo que me salía y no pensaba más allá, eso me inculcaron mis padres en el trabajo pensaba primero en mis jefes y luego en mí. Ahora yo veo que primero tengo que pensar en mí, mis padres me decían has de ser agradecida

mis hermanas vinieron juntas me fue muy bien porque me acogieron pero no todo fue bueno porque no tomé mis propias decisiones”

-“Quisiera cambiar de estar pensando en los demás y pensar más en mí también quisiera trabajar y ser una mujer más emprendedora, hacer negocios, ser una mujer de negocios, ser una mujer independiente, dice otra mujer, quiero ejercer en todos los sentidos de mi vida físicamente, espiritualmente, mentalmente, ser mujer, ser mayor con mi vida. Quiero cambiar para bien la única opción que veo es hacer cursos, obtener los papeles. En mi país siempre quise estudiar, siempre pagaba al principio pero no lo podía terminar porque ya no tenía dinero. Aquí quiero estudiar y acabar siempre lo que me he propuesto lo he logrado conseguí salir, viajar pero quiero hacerlo de mejor forma quiero ser una persona que tenga base y que no me vean como me ven ahora como una inmigrante y sé que lo voy a lograr. Yo tengo una tía en Estados Unidos que salió adelante sin estudios, se fue a Estados Unidos sin papeles y allí ha dado la mejor educación a sus hijos, tiene su asilo en Estados Unidos y creó su empresa de limpieza porque allí sí que se puede crear y tiene de todo en mi país. Los que son modelos son personas como uno, son personas que merecen admiración por que a pesar de no tener estudios le han dado a sus hijos la mejor educación”

IV – CONCLUSIONS I RECOMANACIONS

Per afrontar canvis cal un enfocament estratègic i sostingut d'actuacions amb perspectiva de gènere consistent en produir instruments de suport al canvi interculturalment adaptats. Les **dones de confiança en corresponsabilitat** són un d'aquests instruments. Són dones que amb el seu propi exemple dins del grup, com a participants en un grup d'iguals, aporten testimonis de corresponsabilitat, solucions d'organització del temps i plantejaments de trencament amb les tradicions opressores en el propi llenguatge de la comunitat de la qual formen part. La importància de l'exemple, la comparació entre les vides, les relacions d'amistat que es generen, la xarxa de suport que es crea són la base sobre la que creix l'embrió d'aquest efecte mimètic que cada dona s'endú i adapta en la mesura de la seva realitat i les seves possibilitats.

Ara bé són referents en construcció i necessiten de més intensitat en la interacció, més enllà d'un sol grup de treball, o la que puguin tenir privadament al marge dels grups. La relació entre les dones, i per tant els espais de trobada com el que s'ofereix és cabdal per avançar en el procés. No és que no pugui haver d'altres canals, ans al contrari, però pautar un espai d'aprenentatge, sense que en tingui el nom, en la vida de les dones

sobre corresponsabilitat, temps i salut és fonamental per al canvi en les seves vides i en les vides de les seves filles i fills. Es a dir, les properes generacions. Això a nivell personal, a nivell grupal, a nivell comunitari implica desbancar la imposició de la tradició mitjançant la influència de la pràctica diferenciada en la mesura que aquestes dones siguin visibles, augmentin i especialment siguin imitades o referents de més dones, especialment les joves, dins de la comunitat.

Un aspecte que no es pot obviar, ho dèiem al començament, la igualtat en el repartiment del treball domèstic i familiar va de la mà de més nivell educatiu i participació al mercat laboral per part de les dones, això s'ha de traslladar a totes les dones però especialment a les dones de confiança. Cal que les dones de confiança en corresponsabilitat en la mesura del possible siguin dones d'èxit i això vol dir dones que treballen i amb estudis perquè són aquests referents els que ja tenen un atractiu social consolidat.

D'altra banda cal tenir present que els i les joves, fills i filles de famílies migrants, en aquest cas les filles, poden ser un element clau de canvi. En les generacions més joves es barregen o combinen diferents registres culturals, especialment en aquelles que han estat escolaritzades aquí. Els aprenentatges fets a la societat d'acollida poden ser més intensos i per tant cal aprofitar el capital cultural i social del que disposen però tenint molt clar que l'avenç en la corresponsabilitat no només no és una assignatura superada en la societat d'acollida sinó que en el cas de les comunitats migrades els valors patriarcals són especialment persistents. (De Pedro, M.D., et al., 2020)

És del tot imprescindible no donar per descomptat que l'únic feminisme que existeix és només el de la societat d'acollida. (Badran, M. (2010). Laura Cotarelo, H. A. (2015) De fet, acostuma a passar que les dones que han fet un procés migratori, especialment les que fa més temps que són aquí no estan en contacte amb els avenços que s'estan produint en les seves societats de procedència. En el projecte Diàlegs interculturals entre dones de diferents procedències, varem poder-ho constatar per a les comunitats marroquines, subsaharianes, llatines i paquistaneses.

Com s'ha vist observant els testimonis i les aportacions de les dones, elles senten el pes de la responsabilitat i el compromís de preservar la vida de les seves famílies, estan ahí per tenir cura i protegir, per a que ningú es quedi enrere. Aquest pes no és l'única càrrega que arrossegueu doncs es

troben permanentment ocupades i sense brúixola per a fer relacions socials en el context de les seves comunitats de compatriotes i més enllà.

Quan tenen l'oportunitat, com als Grups de treball, d'aturar-se una mica i pensar, la seva fortalesa es fa molt palesa: posen en valor la seva feina de sosteniment de la vida, tenen consciència de la presència dels valors masclistes al seu entorn més proper, lamenten no tenir prou temps per honrar allò que les envolta, per fer les coses amb més delicadesa i per gaudir de la vida en les seves manifestacions més senzilles. No és pas infreqüent que hagin tingut experiències de corresponsabilitat per part de les seves parelles però acostumen a ser experiències episòdiques que no s'estabilitzen com a pautes de la vida diària. A banda, tenen poques possibilitats de socialitzar les experiències de corresponsabilitat i per tant d'aprendre a promoure-les i sostenir-les.

La feina que han fet als Grups les ha ajudat a percebre la seva força, recuperar expectatives i reconèixer mancances com ara la necessitat de desenvolupar noves habilitats socials per guanyar temps per elles mitjançant la corresponsabilitat de la parella i dels fills/es. No obstant això, els seus assoliments són encara fràgils i cal proporcionar-les espais d'aprenentatge actiu on puguin incorporar els coneixements generats des de les seves experiències de vida diària, connectar amb els corrents de canvi a favor de les dones, travar complicitats per emprendre petits grans canvis i assajar i imaginar noves habilitats de relació, especialment amb altres dones.

Les dones afectades per desigualtats interseccionals no es senten víctimes necessitades d'una protecció pública permanent, més aviat volen explorar i canviar la forma en que el món que les envolta percep la seva força i així poder fer-la créixer.

V – BIBLIOGRAFIA

- Abderrahaman, H., y Pérez-Viejo, J. (2015). El papel de las mujeres musulmanas en el cambio social. Trabajo Social Hoy, 76, 35-46. doi 10.12960/TSH.2015.0014.
<https://www.google.com/search?q=el+papel+de+las+mujeres+musulmanas+en+el+cambio+social&oq=el+pape&aqs=chrome.1.69i57j69i59l2j0i512l7.4495j0j15>
- Ajenjo, M., & García-Román, J. (2019). La persistente desigualdad de género en el uso del tiempo en España. Perspectives Demogràfiques, 14, 1-4.
https://ced.cat/PD/PerspectivesDemografiques_014_ESP.pdf
- Arévalo, C.A. ; Paz, J.A (2015) Desigualdad entre géneros en el uso del tiempo total de trabajo (remunerado y no remunerado). Una exploración para la Ciudad de Buenos Aires; Instituto Gino Germani de la UBA; Lavboratorio , Revista de Estudios sobre Cambio Estructural y Desigualdad Social; 26; 12-2015; 81-106
https://ri.conicet.gov.ar/bitstream/handle/11336/8827/CONICET_Digital_Nro.12313.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Badran, M. (2010). Feminismo islámico en marcha.
https://riull.ull.es/xmlui/bitstream/handle/915/12063/CL_09_%282010%29_03.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Carrasquer Oto, JP., Rodríguez-Soler, J. I do Amaral Pinto, M. (2020) Temps de treball i Corresponsabilitat. Direcció General d'Igualtat Departament de Treball, Afers Socials i Famílies
https://ddd.uab.cat/pub/lilibres/2020/236674/2019_260-Temps-de-treball-i-corresponsabilitat-B-12.pdf
- De pedro, M.D., Martínez-Callaghan, J. I Ventura, T. (2020) Las dinámicas de integración de los jóvenes hijos e hijas de familias de origen extranjero en Aragón en Carbonero, Domingo & Serrano-Martínez, Cecilia & Raya, Esther. (2020). Investigación, práctica y trabajo social. Julio2020 Universidad de La Rioja, ISBN: 978-84-09-22058-8
https://www.researchgate.net/publication/343344159_Investigacion_practica_y_trabajo_social
- García Sainz, C. (2017). El impacto de la crisis económica en la pobreza de tiempo y la desigualdad de género. Arbor, 193(784), a382.
<https://doi.org/10.3989/arbor.2017.784n2005>
- Méndez, E. i Sánchez, C. (2021) Guia GUANYAR TEMPS I SALUT PER A LES DONES
https://saludyfamilia.es/sites/default/files/Guia%20GUANYAR%20TEMPS%20I%20SALUT_2.pdf
- <https://mujeresymadresdialogointercultural.es>

- Ospina-Cartagena, V. Y Garcia-Suaza, A. (2020): Brechas de Género en el trabajo Doméstico y de Cuidado No Remunerado en Colombia. <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/100917/>
- Rodríguez Álvarez, A. y Ugidos Olazabal, A.(2017) Tiempos, trabajos y desigualdad de género en la Comunidad Autónoma del País Vasco y el Estado español. Ekonomiaz: Revista vasca de economía, ISSN 0213-3865, Nº. 91, 2017 (Ejemplar dedicado a: Economía feminista: enfoques y propuestas), págs. 164-207
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6038697>

VI – ANNEXOS

Guia dialògica

Dades estructurals

-Quina edat tens?

-Quants anys fa que ets aquí? A quina edat vau arribar? Has nascut aquí?

-Quantes persones viviu a casa?

Quants fills/filles i de quines edats?

Hi ha més dones adultes?

Convius amb la parella?

Qui treballa i quantes hores? tu mateixa treballes fora de casa?

Treball domèstic i familiar

-La feina de casa es reparteix entre els diferents membres de la llar?

Com es reparteix la feina de casa?

Qui fa què?

-Per què es reparteix així?

T'agrada el repartiment actual?

Creus que hauria de ser diferent?

-S'han de fer de manera compartida les feines de casa?

T'agradaria que fossin compartides amb la parella?

Com era a casa teva quan eres petita?

Totes les teves amigues ho fan igual?

I d'altres dones que coneixes?

-Podries deixar de fer el treball domèstic i familiar si volguessis?

Ho pots decidir per tu mateixa?

Què passaria?

-Quin valor social i cultural tenen les feines de cura, el treball domèstic i familiar?

La teva família te les agraeix? Llar, família extensa?

I la comunitat?

-És diferent aquí que en el teu país d'origen?

-Creus que la situació familiar i social de la dona ha de canviar?

El temps

-En què ocupes el temps?

Com és el teu dia a dia?

Descriu un dia tipus?

Com distribueixes del temps d'un dia normal?

-Tens temps per a tu?

Quina és la teva relació amb el temps?

És important per a tu?

-Ets mestressa del teu temps?

Decideixes sobre ell?

Què fer-ne? Com gastar-lo?

-El que et passa a tu amb el temps creus que li passa a d'altres dones?

Dones que coneixes, dones en general,...

Per què?

Oportunitats de canvi en l'ús del temps

-Quines coses voldries que canviessin en el temps del teu dia a dia?

-Veus cap oportunitat de canvi/modificació en el temps del teu dia a dia?

-Creus que caldria algun tipus de suport per a que les dones trobessin el seu temps?

-Quin suport caldria per a que més dones retrobessin el temps propi?

Dones capdavanteres

-Quins són els referents, dins i fora de la teva cultura?

-Espais de reflexió/intercanvi d'experiència

VII – DECLARACIÓ D'AUTORIA I AGRAÏMENTS

La Sra. Cristina Sánchez i Miret, sociòloga i professora a la Universitat de Girona i la Sra. Elvira Méndez i Méndez, metgessa especialista en medicina preventiva i salut pública són coautors d'aquesta publicació i responsables de la seva orientació, treball de camp, continguts i fonts utilitzades.

El més sincer agraïment a les dones de diversos orígens que han donat un testimoni generós de l'ús del temps en les seves vides diàries i han reflexionat sobre els canvis que caldrien i voldrien fer.

Aquesta publicació s'ha realitzat en el marc del Projecte TEMPS RETROBAT PER A LA VIDA DE LES DONES cofinançat per l'Ajuntament de Barcelona i l'Associació Salut i Família.

Desembre 2022. Barcelona
Composició de Portada: Associació Salut i Família
Disseny i maquetació: Pere Anglada

Aquesta obra està subjecta a la llicència de Reconeixement – NoComercial-SinObraDerivada- 3.0 Unported de Creative Commons. Per veure una còpia d'aquesta llicència, visitar: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>

